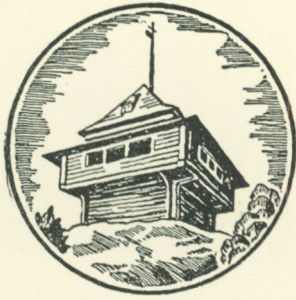

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1936**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1936

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

*Årsbokens omslag med en interiörbild från Bellmans-
museet på Skansen är utfört efter fotografi
av Olof Ekberg.*

Tryckt i gravyrtryck hos

Victor Pettersons Bokindustriaktiebolag, Stockholm 1936

FOLKHÖGSKOLANS DAG

TVÅ TAL PÅ SKANSEN DEN 30 JUNI 1935

I. BYGDEUNGDOMEN OCH FOLKHÖGSKOLAN

av Sven Kjersén

Här på Skansens soliga höjder har vi i dag mött samman för att begå »folkhögskolans dag».

De grå stugorna på denna plats, helgad åt svensk bygdekultur, talar sitt kärvt allvarsstämda språk — med gammalfolkets egen stämma. De talar om bygdernas forna prägel i vårt land. Men de minner också om bygdernas anda förr som nu över vida landområden långt utanför huvudstadens tullar.

Ty än i dag står dock bygden i det svenska landskapet gärna fram blott som ett avbrott, ett förglidande inpass i skogspanoramafot. Det förhållandet röjs inte bara på kartan eller från flygmaskinen. Det blottas ganska oförtydligt också i bygdefolkets eget kynne, trots alla bekväma samfärdsmedel, trots allsköns föreningsliv och mycket annat. Man ömsar ändå inte sitt grundkynne lika lätt som man byter trafikmedel eller gångkläder. Och vardagen ute i bygderna är arbete som förr, ett ganska ensamt och tyst arbete som förr — eller mera än förr: på de nutida ensamgårdarna.

När de första svenska folkhögskolorna kom till, levdes detta liv i våra bygder av vid pass fyra femtedelar av vårt folk. Än i dag utgör denna mestadels jordbrukande bygdebefolkning drygt tre femtedelar av alla svenskar.

Folkhögskolan tillkom för denna bygdeungdoms skull i det gamla Bondesverige. Dess sociala uppgift den gången kan i viss mån utläsas ur den dåtida ungdomens isolering inom »byaklasens» snäva ram. Visst är den ramen för längesedan sprängd. Men ändå står isoleringen på sitt sätt bi, fast i annan skepnad, en förstuck-

nare men likafullt ganska maktbesutten. Den röjs på flera sätt och bland annat i det förhållandet att folkhögskolan än i dag merendels utgör den enda möjligheten för bygdeungdomen att efter slutad folkskola erhålla något av en grundläggande allmänbildning. Jag säger grundläggande, dels för att det givetvis bara kan bli tal om en grund, dels för att det ändå k a n bli en grund till personlig bildning.

Folkhögskolans syfte kan nämligen anges så, att den efter fattig förmåga vill hjälpa människan att leva som människa: vill påverka livet i människan för levernet bland människorna. Den vill ge både insikt och utsikt. Därför söker den öppna perspektiv såväl utåt naturens värld som inåt människans och bakåt i historiens. Ty »vi leva framåt, men vi förstå bakåt».

Man har ålagt mig den vanskliga uppgiften att på några minuter ange folkhögskolans uppgift med avseende särskilt på bygdeungdomen. Kanske kan jag ge ett sammanträngt besked i orden: fostran till personlig aktivitet inifrån utåt. Jag ser nämligen den främsta säruppgiften härvidlag i att söka driva försagdhetens anda på flykten hos den ungdom där den onekligen mest binder sinnelaget: att möjliggöra den egna, personliga kraftens utlopp i fri och frimodig livsfullhet — med därav följande vidgad och mera förinnerligad social samhörighetskänsla. Alltså: en själslig som kroppslig frigörelse helt enkelt . . . hur enkelt det sedan kan te sig i praktiken, där denna målsättning verkligen hävdas.

Ger man akt på våra dagars människor i allmänhet, ska man kanske spåra en egendomlig gränslinje mellan två skilda livaktighetstyper av antydde fysiskt-psykiska art: en gränslinje som just nu torde motsvara ungefär trettioårsstrecket. Ovanför det strecket framstår vi mer eller mindre tungrodda och oviga: på karlsidan ofta svaga för makliga, kanske blaskiga livsformer, och på kvinno- sidan . . . nåja! Låt oss gå vidare. Men under strecket har vi den alldeles nya ungdomstypen i gemen: lättfotad, i dubbel mening ibland, men käck utan affektation, otvunget rörlig och även rättframt ärlig som måhända ingen tids ungdom tillförne, framför allt mer företagsam, fjädrat spänstig till hela väsendet. Förklaringsarna är väl inte svåra att finna, till dels åtminstone: en

friare ställning, en sundare hygien med idrott, gymnastik, friluftsliv; men härtill kommer också ett vidgat socialt umgänge tvärs genom yrkesskrankor, fackintressen, partifällor — ett umgänge i bästa fall sublimerat till stimulerande gemenskap med rika personligheter eller idéer, åtminstone i böckernas värld.

Denna förmenta gränslinje har här skisserats för att betona, hur den långt mer framträder bland »samhällellenas» invånare än hos den genuina lantungdomen. Den senare präglas än i dag trots allt gärna av ovighetens märken, kroppsligen som andligen. Vad skillnaden i själva arbetsformerna här kan inverka, ska inte närmare utvecklas.

Alls inte må man glömma att denna sinnets tyngd och lynnets försagdhet samtidigt kan gälla som baksidan av ett gott: en taktfull besinning, en oanfräkt förmåga att kunna lyssna för att utlyssna, att instinktivt pröva halten och sovra det inhöstade förrådet av intryck utifrån för att äntligen upptaga vad som funnits värt att stillfärdigt nyttja och begrunda. Heller inte förbises här våra dagars mångomskrivna föreningsliv också på landsbygden. Men jag frågar er själva, bygdeungdomar, som lyssnande lägrat er här i gräset: kan det sannfärdigt sägas, att lantungdomen i allmänhet nu blivit så företagsam, att den utan stöd eller påfösningar utifrån förmår skapa och upprätthålla en föreningsverksamhet, som är både livaktig och gedigen, effektiv och högvärdig? Eller blir inte alltjämt vardagens ensamliv en hämsko för den behjärtade aktiviteten »inifrån utåt»?

Detta ensamliv hör samman med yrke och bosättningsformer. Det kan svårligen ändras och bör kanske heller inte utan vidare önskas så radikalt annorlunda med hänsyn till de redan antydda andliga värden som det onekligen kan utlösa. Men baksida är ändå baksida. Och där, på de icke önskvärda sviternas område, har folkhögskolan att effektivt söka råda bot.

Bristande aktivitet är symptomet. Bristande självförtroende dess grund. Men ett sunt självförtroende grundas i sin tur alltid på något av frigjort **personlighetsliv**.

Och därmed är vi åter tillbaka vid den där »grunden» som det ålåg folkhögskolan att hjälpa ungdomen vinna invärtes, den ung-

dom som åstundar och främst behöver hjälp att »komma igång»; den bildningsgrund alltså som kan utlösa något av personlig-hetsliv.

Kanske gäller härvid som en första angelägenhet, inte minst vad bygdeungdomen beträffar, att denna grund danas så pass rymlig och så pass lucker, att skilda intressen och sympatier där kan samsas och finna fäste, till båtnad för hela människan. Ty en förträngd intressesfär gör en halv människa. Och en halv människa räcker inte till en hel yrkesidkare av vad slag det vara må.

Och nu behöver jag knappast här närmare utveckla värdet för lantungdomens vidkommande av den sociala sammanföring av ungdomar från skilda yrkes- och samhällskretsar som i särskild grad utmärker folkhögskolan i vårt land — som här genomförts allmännare, grundligare och lyckosammare än i något av våra grannländer. Betydelsen ur rent samhällelig synpunkt av en sådan konfrontering är uppenbar. Men lika visst kan den för de unga själva innebära inget mindre än ett slags andlig tjällossning av väsenspåverkande kraft. Och det torde kunna vittnas av stora skaror f. d. folkhögskoleelever runt om i våra bygder, att näppeligen någon upplevelse under deras vistelse på folkhögskolan påverkat dem innerligare än detta, att de i de mottagligaste åren kom att leva ett vidgat och förinnerligat kamratliv, vars bestående vinning blev insikten om det väsentligt förenande under det oväsentligt särskiljande inom ett gemensamt, levande folksamhälle. Det är seger nog . . . Och jag kan i denna stund inte låta vara att se ut över er stora skara, kära f. d. folkhögskoleelever, där ni från vitt skilda skolor och vitt skilda folkkretsar nu lägrat er samman på Skansens sommargröna planer. Jag skulle dåligt känna er sinnesstämning i denna stund, dåligt förstå att tyda era ögons vittnesbörd, om jag inte såge och insåge att ingenting tänker ni mindre på än på sådant som i andra sammanhang räknas som skiljemurar er emellan. Det syns mig som måste er hjärtliga förnimmelse av självklar samhörighet röjas också inför den digra åskådarskaran runt er lägerplats här i gräset. Och det är vittnesbörd nog . . .

Jag har berört behovet, inte minst för lantungdomens del, av själslig uppräckning och uppluckring. Denna »tjällossning», vars framkallande kanske främst sker genom det omedelbara umgänget med kamrater och — i lyckliga fall — lärare, framhölls som en förutsättning för frigjord verksamhetskraft under kommande livsdagar. Ty den sanningen står dock orubblig att det gärna blir mera liv och förstånd i själva arbetet, när det finns mera liv och förstånd i själva människan. Blir invärtes människan bättre odlad som människa, så blir utvärtes bland annat åkerjorden bättre odlad som åkerjord. Den som tvivlar på den saken kan ju fråga världens bästa jordbrukarfolk om dess erfarenhet i saken. Det folket sägs för hundra år sen ha varit mer efterblivet och slött än andra bönder i Norden. Nu är det som sagt det driftigaste, vaknaste — vaknaste och därför driftigaste. Det bor i Danmark, i folkhögskolans födelse-land. Och det säger självt, det folket, att det var folkhögskolan som väckte det.

Att också den svenska folkhögskolan kan eller åtminstone bör öva samma kall som sin ofrånkomliga uppgift, det säger bland andra de forna eleverna själva. En av dessa, bondeskalden Carl Larsson i By, formulerade för elva år sen grunduppgiften sålunda: »Dess uppgift är icke så mycket att meddela dött vetande i portioner som att väcka själen till liv, människan till arbete och verksamhet, att uppmuntra till självständigt tänkande och personlig kultur.»

Uttrycken »väcka» och »uppmuntra» är ingalunda nya i det här sammanhanget, fastmer både slitna och begabbade, kanske också nutilldags en aning fruktade av skilda anledningar t. o. m. inom de inre cirklarna i folkhögskolans värld. I vart fall: de är ofrånkomliga, ty de är uttryck för ofrånkomliga, reella krav.

Och det finns kraft att ta emot, finns bildningslängtan och kulturvilja i bygdeungdomens led som annorstädes. Den alstringskraftiga, den goda jorden ligger väl här sen gammalt en smula på djupet, men är inte sämre för det, fastmer bättre skyddad än annorstädes i vindkastens tid. Och »väckandet» gäller inte främst lusten att veta, ty den finns förut, allmänligare än vad man tilläventyrs förmodar utombys; men det gäller modet, företagsam-

heten att söka tillfredsställa den lusten efter lägenhet och förmåga.

Så har det befunnits angeläget att bygdefolket och folkhögskolefolket möts redan därute i bygderna med deras kringströdda gårdar i slättstråken mellan grå skogsmarker. Det sker nutilldags genom de s. k. folkhögskolekursföreningarna eller, med ett överkomligare uttryck, länens bildningsförbund.

Och förvisso kan vi folkhögskollärare lite till mans vittna om, hur vi just i detta arbete förunnats möta syner och upplevelser som i all sin yttre enkelhet mäktat att med egendomlig kraft värma och liva oss själva. Ty skönhetens ande kan trivas också i avskilda bygdevrår, finna sin klaraste uppenbarelseform just i den skenbara torftigheten. Den kan möta i halvskumma, trånga sockenskolor, där rummet sprött upplyses av några bläddriga, dvalna ljuslågor. Den kan tala i stilla lyssnande ögon, liksom i grova arbetsnävars tafatta grepp kring penna och bok. Och tidens kalfatrade ungdom uppenbarar sig här i täta flockar; många av dem har cyklat milslånga lervägar eller rott i drivande regnblåst över öppna vattnet för att inte mankeras — efter en arbetsdag på sådär 12 timmar hemma i stuga, lagård eller utemarker.

Kanske ser vi härute klarare än där hemma i egna ombonade skolsalar vårt mål, vad som väl till sist är den svenska och nordiska folkhögskolans gemensamma: att söka stärka rotfästet för ett dugbart personlighetsliv i en ganska rotlös, eller åtminstone ganska rolös tid. Ett sådant rotfäste innebär väl inte bara förmåga att med glädje och trivsel verka i sin bygd och sitt kall utan innerst detta, att i varje värv och miljö kunna fatta sitt levnadsmål, klart och fast och i dristig förtröstan.